

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора

Штангрета Андрія Михайловича

на дисертаційну роботу Яциковського Богдана Ігоровича

«Державне регулювання економічним розвитком гірничодобувної

галузі в умовах модернізації національної економіки»,

представлену на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за

спеціальністю 08.00.03 — економіка та управління національним

господарством

1. Актуальність теми та її зв'язок із науковими програмами.

Гірничодобувна галузь розвивається під впливом значної кількості різноспрямованих факторів. Поруч із зростанням попиту на залізну руду та рідкоземельні метали, що пов'язано із необхідністю реалізації технологічного прориву в країнах-лідерах економічного розвитку, не зменшується потреба у нафті і газі, в супереч прийнятій орієнтації на досягнення цілей сталого розвитку, що передбачають поступовий перехід на відновлювальні джерела енергії, також має місце все активніше добування корисних копалин в країнах з нищим рівнем розвитку задля задоволення зростаючих потреб населення. Кінець 2019 року ознаменувався появою та швидкими темпами поширення вірусу COVID-19, який спричинив новітню пандемію, результатом чого стала нова криза на світових ринках, яка проявилася і в зниженні попиту на продукцію гірничодобувної галузі. Новий етап військової агресії, що розпочався у лютому 2022 р. спричинив дисбаланс у видобуванні та використанні корисних копалин, зокрема і через блокування морських логістичних каналів експорту української продукції. В наслідок все глибшої інтеграції у світові економічні процеси, вплив кожного із факторів певним чином відобразився на стані гірничодобувної галузі в Україні, а зважаючи на її роль у формуванні державного бюджету, то актуальним є внесення змін в державне регулювання.

Дисертаційне дослідження відповідає тематичній спрямованості наукових розробок у рамках науково-дослідних робіт: «Зелене» зростання та циркулярна економіка: українські перспективи післявоєнного відновлення» ВНЗ «Національна академія управління» (номер державної реєстрації 0122U202055) та «Формування механізму ефективного регулювання і управління економічною діяльністю підприємства» (номер державної р.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність та новизна. Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації та виносяться на захист, є теоретично обґрунтованими й містять результати їх практичного використання. Їх виклад супроводжується критичним оглядом та посиланням дисертанта на результати наукових робіт вітчизняних та закордонних науковців за обраною темою, вдалими застосуванням загальнонаукових та спеціальних методів проведення досліджень, використанням сучасного методичного інструментарію та засобів обробки інформації.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується використанням широкої інформаційної бази за темою дисертації, в т.ч. офіційних статистичних даних, нормативно-правових актів, які стосуються функціонування гірничодобувної галузі, монографій, численних наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, інтернет-джерел.

Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи, сформульовано мету, завдання, предмет, об'єкт і методи дослідження, викладено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, окреслено особистий внесок здобувача, наведено дані про апробацію результатів дослідження і публікації.

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи дослідження гірничодобувної галузі в управлінському вимірі» розглянуто понятійно-термінологічний апарат дослідження гірничодобувної галузі у системі економічних знань та з'ясовано теоретико-методологічні аспекти дослідження гірничодобувної галузі в структурі національної економіки (ст. 50-89).

У другому розділі «Чинники та механізми державного регулювання економічним розвитком гірничодобувної галузі» сформовано концептуальні засади державного регулювання економічним розвитком гірничодобувної галузі, структуровано систему чинників державного регулювання економічним розвитком гірничодобувної галузі, розроблено організаційно-економічний механізм функціонування національних кластерів гірничодобувної галузі (ст. 90-143).

У третьому розділі «Аналіз та безпека розвитку гірничодобувної галузі в структурі національної економіки» відображено результати аналізу стану та показники розвитку гірничодобувної галузі, розглянуто засади оцінювання рівня економічної безпеки гірничодобувних підприємств, сформовано рекомендації щодо здійснення антикризового управління як системи завчасної діагностики і захисту гірничодобувної промисловості (ст. 144-185).

У четвертому розділі «Регулювання економічним розвитком гірничодобувної галузі в умовах забезпечення її сталого розвитку» з'ясовано еколого-інноваційні аспекти розвитку гірничодобувної промисловості у світі та забезпечення її сталого розвитку в країні, здійснено моделювання загроз для економічної безпеки підприємств гірничодобувної галузі, розглянуто варіанти

фінансування гірничодобувної галузі з поєднанням державного і приватного капіталу (ст. 186-236).

У п'ятому розділі «Пріоритети покращення регулювання економічним розвитком гірничодобувної галузі в Україні» розроблено стратегію економічного розвитку гірничодобувної галузі в Україні у системі загальнодержавних реформ, розглянуто перспективи розвитку гірничодобувної галузі в умовах цифровізації економіки, обґрунтовано програмно-цільові аспекти економічного розвитку гірничодобувної галузі: зокрема стосовно Дніпровсько-Донецького і Західного регіонів (ст. 237-282).

Наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації дисертаційного дослідження є достатньо обґрунтованими, що підтверджується використанням як вітчизняних, так і зарубіжних наукових праць, застосуванням таких підходів, методів і прийомів дослідження, як системний аналіз, абстрактно-логічний, історичний, діалектичний, статистичний аналіз та економіко-математичне моделювання, програмно-цільовий, табличний і графічний методи тощо.

Достовірність положень і методичних розробок дисертаційної роботи підтверджується їхньою апробацією на всеукраїнських, міжнародних науково-практичних та інтернет-конференціях, публікацією у фахових виданнях та впровадженням результатів дисертаційної роботи в діяльність установ, що дотичні до діяльності гірничодобувної галузі.

3. Наукова новизна одержаних результатів.

Наукова новизна представлених у дисертації результатів полягає в розробленні теоретичних і методологічних основ, концептуальних засад, організаційно-методичних підходів до формування концепції державного регулювання економічним розвитком гірничодобувної галузі в умовах модернізації національної економіки. Новизна дисертаційного дослідження полягає, зокрема, у наступних конкретних результатах, отриманих особисто дисертантом:

уперше:

– обґрунтовано Концепцію стратегічного планування розвитку гірничодобувної галузі в умовах модернізації національної економіки, що включає три взаємозалежні етапи: стратегічний аналіз, цілепокладання і стратегічний вибір, а її реалізація є безумовною в цільових орієнтирах та слугує основою для розробки регіональних програм, що прямо або дотично спрямовані на досягнення стратегічних цілей на основі домінування інновацій, сільського розвитку, підтримки депресивних територій, управління регіональним розвитком;

– запропоновано комплексний теоретичний логічно-функціональний підхід стосовно перспективи розвитку гірничодобувної галузі в умовах цифровізації економіки, що дало змогу обґрунтувати можливості розвитку даної галузі в системі національної економіки, а саме в частині відцифрування її змісту, формування нових робочих місць, що потребують

компетенцій у цифрових послугах та які підвищують результативність і ефективність роботи даної галузі; створення “твердої” і “м’якої” інфраструктури для розвитку гірничодобувної галузі та у складі цифрової економіки національного типу; поява ефективного цифрового інструменту управління галуззю; створення цифрового середовища та цифрової екосистеми гірничодобувної сфери, що у сукупності узагальнює вихідні позиції стосовно викликів і загроз, а також суттєво може понизити рівень корупції як явища в даній галузі;

– розроблено концепт формування програмно-цільових пріоритетів регіоналізації економічного розвитку гірничодобувної галузі в умовах сучасних викликів та загроз, що дозволило встановити стратегічні пріоритети розвитку гірничого добування як конкурентоспроможної галузі національної економіки, яке має здійснюватись на засадах регіоналізації з використанням програмно-цільового підходу, а також окреслити архітектуру необхідних інституціональних умов, які забезпечують стратегування досягнення національних інтересів ефективного використання природно-ресурсного потенціалу країни для вирішення соціально-економічних, екологічних, природних проблем та реалізацію необхідних державних заходів щодо регулювання та підтримки її розвитку;

удосконалено:

– методологічний підхід до систематизації понятійно-термінологічного апарату функціонування гірничодобувної галузі у системі економічних знань, що на відміну від існуючих надало змогу запропонувати комплексну систему дослідження гірничодобувної галузі, а отримані результати дали змогу охарактеризувати терміни (економічний розвиток гірничодобувної галузі, її конкурентоспроможність, безпека, екологізація гірничого підприємництва, сталий розвиток гірничодобувної галузі та ін.), що розкривають якісний бік економічної діяльності в галузі та з огляду на глобальні виклики вимагають обов’язкових екологізації і технологізації;

– методичний підхід до управління чинниками у сфері розвитку гірничодобувної галузі, який на відміну від існуючих, дозволив виявити систему чинників державного регулювання економічним розвитком гірничодобувної галузі, що надало змогу з’ясувати прикладний сенс дослідження чинників, який полягає у визначенні можливостей управління ними, зокрема, усунення, нівелювання, коригування і трансформації, що забезпечує непрямої вплив держави на галузь та розглядати їх з погляду впливу на особливості галузі та впливу самої галузі на конкретну територію;

– методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки гірничодобувних підприємств, що надало можливість обґрунтувати дієву інституціональну базу для забезпечення економічної безпеки гірничодобувних підприємств, що дозволяє більш систематизовано та структуровано визначати рівень економічної безпеки гірничодобувних підприємств, тенденції у зміні їх стану;

– комплексний підхід до дослідження особливостей екологоінноваційних

аспектів розвитку гірничодобувної галузі у контексті сталого розвитку, викликів та загроз, що уможливив розкрити основні показники діяльності провідних гірничодобувних компаній світу, визначити імперативи забезпечення сталого розвитку гірничодобувної галузі як тривалого процесу, а також дозволив окреслити роль глобалізації щодо гірничодобувної галузі для забезпечення формування конкурентоспроможних національних ринків, орієнтованих на інноваційний розвиток економіки з оптимізацією використання мінеральних ресурсів;

– науковий підхід до ідентифікації алгоритму виокремлення сучасних загроз для економічної безпеки підприємств гірничодобувної галузі, що дозволив, спираючись на досвід різних вчених та беручи за основу базові публікації щодо системного аналізу і теорії графів, зробити спробу моделювання загроз для економічної безпеки гірничодобувної галузі, надало можливість системного узагальнення та розуміння того, що: рівень безпеки будь-якої системи в значній мірі визначається можливістю реалізації захисних заходів стосовно ключових загроз, які повинні передбачати ліквідацію або ж пристосування до їх дії; ідентифікацію та відстеження зміни впливу загроз, що формує необхідну основу для їх моделювання, результатом чого стає ієрархічне впорядкування, що сприяє вибору найбільш доцільних інструментів й раціональному використанню ресурсів у діях суб'єктів безпеки;

набуло подальшого розвитку:

– теоретичні засади в контексті політики державного регулювання розвитком гірничодобувної галузі, які на відміну від існуючих дозволяють обґрунтувати її вагомість для її економічного й сталого розвитку, простежити ретроспективу значення через призму етапів цивілізаційного поступу – від аграрного суспільства до індустріального, постіндустріального, інформаційного, що забезпечило можливість системного узагальнення того, що дослідження гірничодобувної галузі формуються на стику знань різних наук, а також необхідності державного регулювання її розвитком;

– дослідження особливостей ключових елементів державної політики регулювання розвитком гірничодобувної галузі дозволило, на відміну від існуючих доробків, охарактеризувати принципи парадигм її сталого та інноваційно-технологічного розвитку, а також розглядати державне регулювання економічним розвитком гірничодобувної галузі як складний процес, що спрямований на інноваційно-технологічні досягнення та становлення галузі як конкурентоспроможної ланки в структурі національної економіки;

– напрями та шляхи функціонування кластерного партнерства у національній економіці різних країн, що на відміну від наявних підходів дозволило обґрунтувати організаційно-економічні аспекти формування кластерів в українській гірничодобувній галузі, механізм їх регулювання та класифікувати за різними ознаками, що надало змогу розробити організаційно-економічний механізм функціонування та розвитку кластера гірничодобувної галузі;

– комплексний підхід до аналізу стану та показників розвитку гірничодобувної галузі дозволило охарактеризувати фінансові результати функціонування гірничодобувної галузі, що надало змогу більш точно оцінити стратегічну важливість гірничодобувної галузі у системі національної економіки;

– науково-методичний підхід до формування антикризового управління в гірничодобувній галузі, який на відміну від існуючих підходів забезпечує формування та впровадження єдиної політики щодо ефективної реалізації антикризового управління, що надало можливість сформулювати власне трактування антикризового управління гірничодобувною галуззю;

– підходи до аналізу стану національного розвитку гірничодобувної галузі дозволили виявити та розкрити основні тенденції фінансування гірничодобувної галузі з поєднанням державного і приватного капіталу, що створило можливість планувати подальшу державну політику.

Основні положення дисертації, висновки та пропозиції, що наводяться як логічний підсумок проведеної автором роботи, є достатньо повними та обґрунтованими з високим ступенем наукової аргументації.

4. Практичне значення результатів дослідження.

Дисертаційна робота містить теоретико-методичні положення щодо державного регулювання економічним розвитком гірничодобувної галузі в умовах модернізації національної економіки, а практичні результати доведені до рівня пропозицій і методичних розробок та застосовуються в діяльності народного депутата України (Калаур І. Ф.) (довідка від 14.07.2023 р.); Головного управління ДПС у м. Києві (довідка № 11292/Я/26-15-32-00-15 від 08.06.2023 р.), Чернігівської обласної ради під час підготовки «Стратегії сталого розвитку Чернігівської області на період до 2027 року та Плану заходів з її реалізації на 2021–2023 роки» (довідка № 02-03/414 від 06.06.2023 р.), Державного геофізичного підприємства «Укргеофізика» Державної служби геології та надр України (довідка № 01-550 від 05.06.2023 р.), ВНЗ «Національна академія управління» (акт від 01.06.2023 р).

5. Повнота викладення результатів дисертації в опублікованих працях.

Основні теоретичні положення, результати прикладних досліджень доповідалися, обговорювалися й одержали позитивну оцінку на 9 науково-практичних конференціях.

Положення наукової новизни, пропозиції та висновки дисертації опубліковано в 34 наукових працях, зокрема: 25 статей у наукових фахових виданнях України та тих, які входять до міжнародних наукометричних баз даних, в тому числі 3 статті у виданнях, індексованих у міжнародній наукометричній базі «Web of Science»; та 9 публікацій апробаційного характеру.

Автореферат дисертації Яциковського Богдана Ігоровича у повній мірі відображає зміст, структуру, основні положення, висновки і рекомендації, які виносяться на захист, і є ідентичними результатам дисертаційної роботи. Кількість, обсяг і якість друкованих праць надають авторові право публічного захисту дисертації.

6. Відповідність дисертації встановленим вимогам.

У дисертаційній роботі Яциковського Богдана Ігоровича досягнута мета, вирішені поставлені завдання, сформульовані та обґрунтовані наукові положення. Висновки та пропозиції є особистим надбанням її автора. Рівень проведених досліджень, викладених у дисертації, відповідає сучасним вимогам до науково-дослідних робіт, що виконуються в національних університетах України. Автореферат у повній мірі відображає зміст, структуру, основні результати, отримані у дисертаційній роботі.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційної роботи.

Оцінюючи представлену дисертаційну роботу в цілому позитивно, слід відмітити дискусійні положення та висловити наступні зауваження.

1. На рис. 1.3 (ст. 66) автор демонструє засади забезпечення економічного, еколого-економічного та сталого розвитку гірничодобувної галузі. Вважаємо, що авторська позиція в недостатній мірі враховує вплив цієї галузі на стан національної економіки, оскільки обмежується лише згадуванням потреби «гарантування безпеки паливно-енергетичного комплексу». В поточній ситуації об'єктивно можна говорити про зв'язок із процесами забезпечення економічної безпеки держави.

2. На рис. 2.3 (ст. 95) здобувач визначає цільову етапність державного регулювання економічним розвитком гірничодобувної галузі. На нашу точку зору, необхідним доповненням могло би бути спрямування на підвищення ефективності добування корисних копалин із зменшенням обсягів, зокрема через більш повне використання сировини, зниження втрат і відходів, застосування вторинних продуктів й змін у природньому середовищі тощо для досягнення інших суспільно-важливих результатів, в т.ч. виходячи із кращих світових практик.

3. На рис. 2.5 (ст. 125) автор узагальнює проведені дослідження щодо змісту впливу основних чинників в сфері економічного розвитку гірничодобувної галузі із окресленням мети та головних завдань державного регулювання. Вважаємо, що серед головних завдань доцільно було також виділити таке, що відповідає необхідності забезпечення виробництва продукції із вищим рівнем доданої вартості завдяки обмеженню експорту сировини і створенню вигідних умов для співпраці підприємств добувної та переробної промисловості.

4. На рис. 2.6 (ст. 138) подано складові організаційно-економічного механізму функціонування та розвитку кластера гірничодобувної галузі. На

нашу думку, таку розробку доцільно було посилити розглядом можливих варіантів об'єднаної співпраці діючих підприємств із конкретизацією ймовірного ефекту як для розвитку галузі, так й вирішення важливих завдань в національній економіці, зокрема в період військових дій та післявоєнної відбудови.

5. У підрозділі 3.2 здобувач розглядає засади оцінювання рівня економічної безпеки гірничодобувних підприємств. Вважаємо, що отримані результати необхідно було доповнити через конкретизацію переліку індикаторів, граничних значень, алгоритму розрахунку групових та інтегральних показників із апробацією в умовах діючих підприємств. Цінною також могла би стати методика оцінювання економічної безпеки гірничодобувної галузі, що забезпечило б чіткість розуміння поточного стану та перспектив її розвитку.

6. В підрозділі 3.3 автор концентрує увагу на запровадженні антикризового управління для захисту гірничодобувної промисловості. Доцільно було теоретичні розвідки доповнити оцінювання програм реструктуризації, які реалізуються державою стосовно вугледобувних підприємств із характеристикою поточного рівня кризової ситуації та пропозиціями заходів щодо стабілізації їх стану.

7. На рис. 4.1 (ст. 188) визначено можливості, ризики і загрози для гірничодобувної галузі через глобалізацію. Додаткового пояснення вимагає авторська позиція щодо загалом трактування поняття «ризик», зокрема в контексті подання в його якості «монополізації, олігархізації галузі» та «становлення економіки знань», перше з яких в умовах України є реальною загрозою, а друге – можливістю.

8. Змістове наповнення підрозділів 2.1 та 4.2 доцільно було узгодити для формування єдиної інформаційної основи здійснення математичного моделювання на основі теорії графів. Також вважаємо, що значний період аналітичних досліджень, тобто з 2010 року, дозволяв провести моделювання як мінімум в трьох різних періодах, тобто до і під час COVID-19, а також з початком повномасштабної військової агресії.

9. У підрозділі 4.3 автор розглядає питання фінансування гірничодобувної галузі з поєднанням державного і приватного капіталу. Доцільно було, окрім представлення аналітичних даних щодо фінансових результатів функціонування галузі, розробити варіанти реалізації проектів публічно-приватного партнерства, вдалі приклади яких відомі в інших секторах національної економіки.

Разом з тим, зроблені зауваження та висловлені дискусійні положення не перешкоджають позитивній оцінці дисертаційної роботи в цілому.

Окремі зауваження можна розглядати як побажання здобувачу щодо напрямів подальшого дослідження проблеми.

Загальний висновок

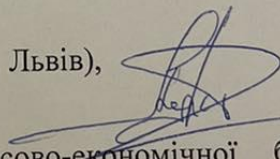
Дисертаційна робота Яциковського Богдана Ігоровича є в цілому завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему на достатньому теоретичному рівні, має новизну та практичний інтерес, і в сукупності вирішує важливу наукову проблему, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних та прикладних засад державного регулювання економічним розвитком гірничодобувної галузі в умовах модернізації національної економіки.

Реферат дисертації необхідним чином розкриває її основні положення та висновки, є ідентичним дисертації за структурою і змістом та не містить інформації, що є відсутньою у дисертаційній роботі. Опубліковані автором наукові праці достатньою мірою відображають основні положення дисертаційної роботи.

За змістом і оформленням робота відповідає вимогам, які висуваються до дисертацій, поданих на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук відповідно до «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, а її автор – Яциковський Богдан Ігорович заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку та оподаткування
Української академії друкарства
Міністерства освіти і науки України (м. Львів),
доктор економічних наук, професор

А.М. Штангрет

Підпис завідувача кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку і оподаткування Української академії друкарства, д.е.н., проф.
А.М. Штангрета засвідчую:

Вчений секретар

Української академії друкарства
к.т.н., доцент

З.М. Сельменська

